

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
Національний університет «Запорізька політехніка»

Кафедра «Політологія та загальноправові дисципліни»

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**  
щодо підготовки до практичних занять та організації  
самостійної роботи з навчальної дисципліни  
«Загальна теорія прав людини»  
для здобувачів вищої освіти  
спеціальності С2 «Політологія»

Запоріжжя 2026

Методичні рекомендації щодо підготовки до практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Загальна теорія прав людини» для здобувачів вищої освіти спеціальності С2 «Політологія» / Уклад. Кириченко Ю.В. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2026. 27 с.

Укладач:

Кириченко Юрій Вікторович, завідувач кафедри «Політологія та загальноправові дисципліни», доктор юридичних наук, професор.

Затверджено на засіданні кафедри «Політологія та загальноправові дисципліни» Національного університету «Запорізька політехніка», протокол №1 від 25 серпня 2026.

Рекомендовано до видання науково-методичною радою юридичного факультету Національного університету «Запорізька політехніка», протокол №1 від 31 серпня 2026.

## ЗМІСТ

|                                                                                  |    |
|----------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Мета та завдання навчальної дисципліни.....                                   | 4  |
| 2. Зміст навчальної дисципліни.....                                              | 5  |
| 3. Теми практичних занять.....                                                   | 7  |
| 4. Рекомендації щодо підготовки до практичних занять і написання рефератів.....  | 13 |
| 5. Рекомендації щодо організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти..... | 20 |
| 6. Перелік питань для підготовки до іспиту.....                                  | 22 |
| 7. Список рекомендованої літератури.....                                         | 24 |

## **1. Мета та завдання навчальної дисципліни**

### **Мета навчальної дисципліни**

Метою навчальної дисципліни «Загальна теорія прав людини» є надання здобувачам вищої освіти цілісної та логічно-послідовної системи наукових знань про права, свободи та обов'язки людини і громадянина, про систему захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, а також формування у них високого рівня політичної і правової свідомості та культури, активної громадянської позиції, дотримання стандартів у сфері прав людини.

### **Завдання навчальної дисципліни**

Основним завданням навчальної дисципліни «Загальна теорія прав людини» є:

- розвинення творчого правового мислення здобувачів вищої освіти, оволодіння ними систематизованими теоретичними знаннями про права, свободи та обов'язки людини і громадянина, про систему захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- вміння самостійно аналізувати національне законодавство України про права, свободи та обов'язки людини і громадянина, практиці його застосування;
- вміння грамотно оцінювати юридичні факти та вільно орієнтуватися в сучасному правовому полі України;
- вміння застосовувати відповідні правові норми щодо притягнення до юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері прав людини;
- виховання високого рівня правової свідомості, поважного ставлення до Конституції та законів України;
- формування правової культури та відповідальності за результати прийнятих управлінських рішень.

## **2. Зміст навчальної дисципліни**

### **Змістовий модуль 1. Історія становлення прав людини, їх загальна характеристика**

#### **Тема 1. Історія становлення та сучасне розуміння прав людини**

Історія становлення прав людини. Поняття прав людини. Ознаки прав людини. Класифікація прав людини. Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні. Соціальні права і свободи людини і громадянина в Україні. Економічні права і свободи людини і громадянина в Україні. Культурні права і свободи людини і громадянина в Україні.

#### **Тема 2. Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні**

Поняття громадянських прав і свобод людини і громадянина. Загальні ознаки громадянських прав і свобод людини і громадянина. Спеціальні ознаки громадянських прав і свобод людини і громадянина. Місце громадянських прав і свобод у системі прав людини. Закріплення громадянських прав і свобод людини і громадянина в конституціях європейських держав.

#### **Тема 3. Політичні права і свободи людини і громадянина в Україні**

Поняття політичних прав і свобод людини і громадянина. Місце політичних прав і свобод у системі прав людини. Закріплення політичних прав і свобод людини і громадянина в конституціях європейських держав.

#### **Тема 4. Соціальні права і свободи людини і громадянина в Україні**

Поняття соціальних прав і свобод людини і громадянина. Місце соціальних прав і свобод у системі прав людини. Закріплення соціальних прав і свобод людини і громадянина в конституціях європейських держав.

### **Змістовий модуль 2. Класифікація прав людини. Обов'язки людини і громадянина**

#### **Тема 5. Економічні права і свободи людини і громадянина в Україні**

Поняття економічних прав і свобод людини і громадянина. Місце економічних прав і свобод у системі прав людини. Закріплення економічних прав і свобод людини і громадянина в конституціях європейських держав.

## **Тема 6. Культурні права і свободи людини і громадянина в Україні**

Поняття культурних прав і свобод людини і громадянина. Місце культурних прав і свобод у системі прав людини. Закріплення культурних прав і свобод людини і громадянина в конституціях європейських держав.

## **Тема 7. Обов'язки людини і громадянина та обов'язки держави в Україні**

Поняття обов'язків людини і громадянина. Співвідношення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Закріплення громадянських, політичних, соціально-економічних і культурних обов'язків людини і громадянина в конституціях європейських держав.

## **Тема 8. Захист прав і свобод людини і громадянина**

Поняття захисту прав людини. Система захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. Міжнародний захист прав і свобод людини і громадянина. Діяльність міжнародних організацій щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

### **3. Теми практичних занять**

1. Загальна характеристика прав людини.
2. Поняття громадянських прав і свобод людини і громадянина в Україні.
3. Поняття політичних прав і свобод людини і громадянина в Україні.
4. Поняття соціальних прав і свобод людини і громадянина в Україні.
5. Поняття економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні.
6. Поняття культурних прав і свобод людини і громадянина в Україні.
7. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні.
8. Система захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.

#### **Тема 1. Загальна характеристика прав людини (4 год.)**

##### **Питання, які виносяться на практичне заняття**

1. Поняття та сутність конституційних прав і свобод людини і громадянина.
2. Принципи та ознаки прав людини.
3. Історія становлення концепції прав людини.
4. Класифікація прав людини.

##### **Завдання для самостійної роботи**

#### **Теми рефератів для презентації на практичних заняттях**

1. Історія розвитку та становлення концепції прав людини.
2. Права людини: сутність, основні поняття, класифікація.
3. Права людини і права громадянина: проблеми співвідношення.
4. Співвідношення понять «права» і «свободи» людини і громадянина.
5. Конституційно-правові засади забезпечення прав людини в правоохоронній діяльності.
6. Закріплення прав людини в міжнародно-правових актах.
7. Роль Конституції України в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина.
8. Загальна декларація прав людини як основне джерело міжнародного права захисту прав людини.

#### **Тема 2. Поняття громадянських прав і свобод людини і громадянина в Україні (4 год.)**

##### **Питання, які виносяться на практичне заняття**

1. Загальна характеристика громадянських прав і свобод людини і громадянина.
2. Загальні та спеціальні ознаки громадянських прав і свобод людини і громадянина.
3. Місце громадянських прав і свобод у системі прав людини.

4. Закріплення громадянських прав і свобод людини і громадянина в Конституції України та міжнародних документах у сфері прав людини.

### **Завдання для самостійної роботи**

#### **Теми рефератів для презентації на практичних заняттях**

1. Поняття та ознаки громадянських прав і свобод людини і громадянина.
2. Право на життя за Конституцією України.
3. Право на повагу гідності кожної людини за Конституцією України.
4. Право на свободу та особисту недоторканність за Конституцією України.
5. Право на недоторканність житла за Конституцією України.
6. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції за Конституцією України.
7. Право на невтручання в особисте і сімейне життя за Конституцією України.
8. Право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України за Конституцією України.
9. Право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань за Конституцією України.
10. Право на свободу світогляду і віросповідання за Конституцією України.

#### **Тема 3. Поняття політичних прав і свобод людини і громадянина в Україні (4 год.)**

#### **Питання, які виносяться на практичне заняття**

1. Загальна характеристика політичних прав і свобод людини і громадянина.
2. Місце політичних прав і свобод у системі прав людини.
3. Закріплення політичних прав і свобод людини і громадянина в Конституції України та міжнародних документах у сфері прав людини.

### **Завдання для самостійної роботи**

#### **Теми рефератів для презентації на практичних заняттях**

1. Поняття та сутність політичних прав і свобод людини і громадянина.
2. Місце політичних прав і свобод у системі прав людини.
3. Право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації за Конституцією України.
4. Право громадян України брати участь в управлінні державними справами за Конституцією України.
5. Право громадян України збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації за Конституцією України.

6. Право кожної людини направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб за Конституцією України.

#### **Тема 4. Поняття соціальних прав і свобод людини і громадянина в Україні (4 год.)**

##### **Питання, які виносяться на практичне заняття**

1. Загальна характеристика соціальних прав і свобод людини і громадянина.
2. Місце соціальних прав і свобод у системі прав людини.
3. Основні напрямки соціальної політики України.
4. Закріплення соціальних прав і свобод людини і громадянина в Конституції України та міжнародних документах у сфері прав людини.

##### **Завдання для самостійної роботи**

##### **Теми рефератів для презентації на практичних заняттях**

1. Поняття та сутність соціальних прав і свобод людини і громадянина.
2. Місце соціальних прав і свобод у системі прав людини.
3. Концепція соціальної держави.
4. Розвиток пенсійного законодавства України.
5. Право на працю за Конституцією України.
6. Право працюючих на страйк за Конституцією України.
7. Право працюючих на відпочинок за Конституцією України.
8. Право громадян на соціальний захист за Конституцією України.
9. Право на житло за Конституцією України.
10. Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї за Конституцією України.
11. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування за Конституцією України.

#### **Тема 5. Поняття економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні (4 год.)**

##### **Питання, які виносяться на практичні заняття**

1. Загальна характеристика економічних прав і свобод людини і громадянина.
2. Місце економічних прав і свобод у системі прав людини.
3. Закріплення економічних прав і свобод людини і громадянина в Конституції України та міжнародних документах у сфері прав людини.

## **Завдання для самостійної роботи**

### **Теми рефератів для презентації на практичних заняттях**

1. Поняття та сутність економічних прав і свобод людини і громадянина.
2. Місце економічних прав і свобод у системі прав людини.
3. Право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності за Конституцією України.
4. Право на підприємницьку діяльність за Конституцією України.
5. Захист прав споживачів за Конституцією України.

### **Тема 6. Поняття культурних прав і свобод людини і громадянина в Україні (4 год.)**

#### **Питання, які виносяться на практичні заняття**

1. Загальна характеристика культурних прав і свобод людини і громадянина.
2. Місце культурних прав і свобод у системі прав людини.
3. Закріплення культурних прав і свобод людини і громадянина в Конституції України та міжнародних документах у сфері прав людини.

## **Завдання для самостійної роботи**

### **Теми рефератів для презентації на практичних заняттях**

1. Поняття та сутність культурних прав і свобод людини і громадянина.
2. Місце культурних прав і свобод у системі прав людини.
3. Право на освіту за Конституцією України.
4. Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості за Конституцією України.
5. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності за Конституцією України.

### **Тема 7. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні (4 год.)**

#### **Питання, які виносяться на практичні заняття**

1. Поняття, зміст і види обов'язків людини.
2. Співвідношення прав людини і обов'язків людини.
3. Співвідношення обов'язків людини і обов'язків громадянина.
4. Закріплення громадянських, політичних, соціально-економічних і культурних обов'язків людини і громадянина в Конституції України та міжнародних документах.

## 5. Закріплення обов'язків держави в Конституції України.

### **Завдання для самостійної роботи**

#### **Теми рефератів для презентації на практичних заняттях**

1. Обов'язки як елемент конституційно-правового статусу людини і громадянина.
2. Конституційно-правове регулювання обов'язків людини і громадянина в Україні.
3. Конституційно-правове регулювання обов'язків держави в Україні.
4. Обов'язок людини перед суспільством і перед державою.
5. Обов'язок подружжя у шлюбі та сім'ї.
6. Обов'язок на набуття повної загальної середньої освіти.
7. Обов'язок громадян України захищати Вітчизну, незалежність і територіальну цілісність України, шанувати її державні символи.
8. Обов'язок не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодовувати заподіяні збитки.
9. Обов'язок сплачувати податки і збори.
10. Податкова політика держави.
11. Обов'язок неухильно додержуватися дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

### **Тема 8. Система захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні (4 год.)**

#### **Питання, які виносяться на практичні заняття**

1. Поняття захисту прав людини.
2. Загальна характеристика системи захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.
3. Міжнародний захист прав і свобод людини і громадянина.
4. Діяльність міжнародних організацій щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

### **Завдання для самостійної роботи**

#### **Теми рефератів для презентації на практичних заняттях**

1. Загальна характеристика системи захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.
2. Поняття міжнародного механізму захисту прав людини.
3. Правова основа міжнародного захисту прав людини.
4. Діяльність міжнародних організацій щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.

5. Універсальні органи, які здійснюють міжнародний захист прав людини
6. Регіональні органи, які здійснюють міжнародний захист прав людини.
7. Система міжнародних судів щодо захисту прав людини.
8. Діяльність Європейського Суду з прав людини.

#### **4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ** **щодо підготовки до практичних занять** **і написання рефератів**

Практичне заняття – це загальнонавчальна назва широко застосовуваного виду занять з різноманітних гуманітарних навчальних дисциплін.

Практичне заняття є однією з найважливіших форм освітнього процесу в закладі вищої освіти, що орієнтовано на формування практичних навичок розв'язання типових задач, застосування типових методів розв'язання таких задач тощо. Практичні заняття проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета практичного заняття – це опанування здобувачами вищої освіти систематизованими науковими знаннями з навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблемних питань курсу, навчання їх елементів творчого застосування отриманих знань на практиці.

##### **Основними завданнями практичного заняття є:**

- закріплення у здобувачів вищої освіти теоретичних знань з прав людини;
- оволодіння ними категоріально-понятійним апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення здобувачів вищої освіти до наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;
- формування у них правового світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики державно-правового будівництва в Україні.

Практичне заняття може передбачати проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти, визначення загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю здобувачів вищої освіти, виконання завдань з їх обговоренням, виконання контрольних завдань, їх та оцінювання здобутих результатів навчання.

Слід пам'ятати, що якість практичного заняття насамперед залежить від підготовки здобувачів вищої освіти до нього, тому при підготовці до практичного заняття кожен здобувач вищої освіти повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми практичного заняття; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; при потребі скористатися консультацією науково-педагогічного працівника; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Здобувач вищої освіти зобов'язаний відвідувати кожне практичне заняття, інакше пропуск позбавляє його можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне систематизоване уявлення по тій чи іншій темі навчальної дисципліни. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до складання іспиту.

### **Деякі питання роботи на практичному занятті:**

1) переважна більшість практичних занять проводиться у формі інтерактивної дискусії, під час якої науково-педагогічний працівник здійснює поточний контроль якості знань здобувачів вищої освіти, перевіряє виконання ними завдань самостійної роботи;

2) практичне заняття починається вступним словом науково-педагогічного працівника, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;

3) здобувач вищої освіти, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми практичного заняття повинен пов'язувати підготовлений матеріал з актуальними проблемами конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні та міжнародних документах у сфері прав людини, наводити конкретні права людини, закріплені в положеннях чинного національного законодавства;

4) кожному здобувачу вищої освіти необхідно постійно вдосконалювати навички володіння державною мовою, правильного вживання юридичних понять і термінів. Систематична робота на практичних заняттях сприяють умінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;

5) закінчується практичне заняття заключним словом науково-педагогічного працівника, в якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі здобувачів вищої освіти на практичному занятті та нараховуються рейтингові бали, надається завдання на наступне практичне заняття.

Обов'язковим компонентом практичного заняття з навчальної дисципліни «Загальна теорія прав людини» є підготовка рефератів з найбільш актуальних і складних тем курсу.

Реферат не є дослівним переказом тексту підручника або навчального посібника, а являє собою одну з форм наукового дослідження на певну тему, творчо перероблену на основі знайомства зі станом сучасних наукових досліджень (науково-проблемний реферат) або виклад основних положень певних видань чи їх частин (оглядово-інформаційний реферат).

Реферат має бути виконано самостійно. Мета написання реферату полягає у набутті здобувачем вищої освіти систематизованих знань у сфері прав людини, вміння і навичок працювати з науковою і навчальною літературою, нормативно-правовими актами України, міжнародними документами, самостійно аналізувати і узагальнювати матеріал, формулювати власні висновки та пропозиції.

За допомогою реферату здобувач вищої освіти глибше вивчає найбільш складні проблеми навчального курсу, вчиться правильно оформлювати роботу та докласти результати своєї праці.

### **Підготовка реферату включає в себе наступні етапи:**

- 1) вибір теми реферату;
- 2) підбір і вивчення спеціальної літератури, нормативно-правових актів та міжнародних документів;
- 3) складання плану реферату;
- 4) викладення змісту теми реферату;
- 5) оформлення реферату;
- 6) усний виклад реферату.

#### **1. Вибір теми реферату**

Здобувач вищої освіти самостійно обирає тему реферату з запропонованого переліку. Допускається закріплення декількох здобувачів вищої освіти за однією і тією ж темою реферату. У такому разі на практичному занятті один з них доповідає, а інші виступають з доповненнями та уточненнями. Здобувач вищої освіти може в обсязі навчальної програми дисципліни сам запропонувати тему реферату, узгодив її з науково-педагогічним працівником. При виборі теми здобувачу вищої освіти слід насамперед керуватися своїми інтересами до певної проблеми, можливостями підбору літератури тощо.

#### **2. Підбір і вивчення спеціальної літератури, нормативно-правових актів та міжнародних документів**

Роботу над рефератом потрібно починати з вивчення стосовно обраної теми відповідного розділу підручника, навчального посібника, конспектів лекцій. Після того, як загальне уявлення про обрану тему буде складено, здобувачу вищої освіти слід приділити серйозну увагу підбору і вивченню нормативно-правових актів, міжнародних документів і спеціальної літератури. Проте, запропонований перелік джерел не повинен зв'язувати ініціативу здобувача вищої освіти, який може та мусить використати інші наукові праці, які самостійно підібрані внаслідок вивчення бібліографії за обраною проблематикою.

Вивчаючи ту чи іншу наукову працю, здобувач вищої освіти повинен сприймати її крізь призму тих основних проблем, що їх вирішував автор. Без усвідомлення проблеми неможливо виділити головне й істотне, важко відокремити тезу від аргументів і практично неможливо перебороти формальне ставлення до змісту досліджуваної праці.

### **3. Складання плану реферату**

Після ознайомлення з спеціальною літературою, нормативно-правовими актами та міжнародними документами здобувач вищої освіти складає план реферату, в якому конкретизує питання обраної теми та який включає в себе:

- вступ;
- основну частину (виклад змісту теми);
- висновки;
- список використаної літератури.

Вступ є обов'язковою частиною реферату, в якому стисло обґрунтовується актуальність, наукова і практична значимість обраної теми, вказується на її місце в структурі навчальної дисципліни, формулюються цілі дослідження.

Основна частина реферату складається з розділів і підрозділів, в яких мають бути послідовно розглянуті всі питання теми. При цьому, слід мати на увазі, що кількість розділів і підрозділів не регламентується, але недоцільно їх робити невеликими за обсягом. Якщо матеріал важко розбити на декілька частин через його тісну змістовну і логічну послідовність, розділ можна не розбивати на підрозділи.

При визначенні назв розділів і підрозділів необхідно знати, що назва розділу не може повторювати назву теми роботи, а назва підрозділу повторювати назву розділу.

Заключна частина реферату має містити висновки, в яких формулюються результати дослідження, оцінки проаналізованого матеріалу, пропозиції чи рекомендації з досліджуваної проблематики.

Вступ і висновки разом не повинні перевищувати одну чверть обсягу реферату.

### **4. Викладання змісту теми реферату**

Після підбору і вивчення спеціальної літератури, визначення плану реферату слід приступити до узагальнення та систематизації зібраного матеріалу. Виклад матеріалу повинен бути чітким, логічним і послідовним. Викладати матеріал у рефераті рекомендується у безособовій формі висловлювання (наприклад, “вважаємо” тощо). Необхідно вживати терміни, властиві політичній і правовій наукам, при цьому потрібно уникати незрозумілих понять та складних граматичних оборотів. Терміни, окремі слова і словосполучення допускається змінювати прийнятими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле з контексту реферату.

При використанні цитат з літературних та наукових джерел слід пам'ятати, що вони необхідні для підтвердження думки автора реферату, або ж для висловлювання своєї думки на противагу іншій. І тому не потрібно занадто зловживати цитуванням.

Здобувачу вищої освіти доцільно звернути увагу на такі характерні недоліки, які трапляються при написанні реферату і які можуть привести до незадовільної оцінки:

- механічне, дослівне переписування тексту з використаної літератури;
- поверховий, не аргументований виклад основних теоретичних положень;
- невідповідність між змістом роботи та її планом; - абстрактний виклад теми, відсутність посилань на наукові праці та чинне законодавство України;
- недбалість і неграмотність викладу.

Отже, основними вимогами до написання реферату є вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, логічно та послідовно розкривати зміст теми, використовуючи при цьому сучасну літературу з прав людини, нормативно-правові акти України та міжнародні документи у сфері прав людини.

## **5. Оформлення реферату**

Здобувач вищої освіти повинен пам'ятати, що через оформлення реферату, його зовнішній вигляд, науково-педагогічний працівник формує першу думку про зміст матеріалу. Тому, кожному здобувачу вищої освіти необхідно опанувати техніку й етику оформлення наукової праці та дотримуватись стандартних вимог, які висуваються щодо підготовки рефератів.

Починається робота з титульного листа, який оформлюється згідно зі зразком (додається) та після якого, на другій сторінці подається план реферату.

Кожна структурна частина роботи повинна починатися з нової сторінки та мати заголовок, який відповідає плану реферату. Заголовки слід розташовувати посередині рядка і друкувати великими літерами без крапок в кінці, не підкреслюючи. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, тоді їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовок не допускається.

Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом має бути не менше, ніж три інтервали, якщо реферат виконаний рукописним або машинописним способом, та не менше, ніж два інтервали, якщо робота виконана за допомогою комп'ютерної техніки.

Розділи слід нумерувати арабськими цифрами без крапок в кінці. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номеру розділу і порядкового номеру підрозділу, відокремлених крапкою (наприклад – 1.1, 1.2).

Усі сторінки, починаючи з другої, послідовно нумеруються з проставленням арабських цифр за загальним правилом у верхньому правому куті, без крапки в кінці. Слід мати на увазі, що першою сторінкою реферату є титульний лист, на якому нумерація сторінки не ставиться, але враховується при нумерації наступної сторінки.

Реферат пишеться чітким, розбірливим почерком, або друкується на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (розмір 210x297 мм) через два міжстрокових інтервали для друкарської машинки і півтора – для комп'ютера, з

обов'язковим додержанням при цьому такої ширини полів: зверху і знизу – 20 мм, зліва – 25-30 мм, справа – 10 мм. На одній сторінці повинно бути не більше 30 рядків.

Загальний обсяг реферату не повинен перебільшувати 16 друкованих сторінок тексту через 1,5 інтервали.

Робота повинна бути зброшурована і підшита.

Оформлення списку використаної літератури є важливою складовою написання реферату. До списку використаної літератури включаються тільки ті джерела, які використовувались при написанні реферату або на які зроблено посилання в самій роботі. Список використаної літератури до загального обсягу реферату не включається, але нумерація сторінок продовжується.

При оформленні списку використаної літератури джерела необхідно розмішувати в алфавітному порядку назв або прізвищ перших авторів. Спочатку вказують прізвище автора, його ініціали. Потім – назву праці, її вид (монографія, підручник, навчальний посібник тощо), місто видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок. Якщо праця автора розміщена в збірнику, журналі чи газеті, то після назви вказується назва збірника чи журналу, місце, рік видання та його номер (або випуск), і на яких сторінках даний матеріал надрукований. Для газетної статті, крім назви і року видання, вказують так само дату. При цьому джерела треба писати мовою оригіналу.

Наприклад:

1. Кравченко В. В. Конституційне право України: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 204 с.

2. Бородін І. Права та обов'язки громадян, їх класифікація, гарантії реалізації. *Право України*. Київ, 2001. №12. С. 32-39.

Важливе значення має правильне оформлення посилань на джерела та матеріали, які здобувач вищої освіти використовував під час написання реферату. Рекомендується нумерацію всіх посилань подавати з визначенням номера джерела даного посилання у списку використаної літератури. У такому разі посилання оформлюється у квадратних дужках з зазначенням сторінки.

Наприклад:

Цитата в тексті: “У політології загальноприйнято, що...” [11, с. 145].

## **6. Усний виклад реферату**

Після написання реферату здобувач вищої освіти повинен докласти його зміст на практичному занятті. Автор роботи протягом десяти хвилин має викласти основні положення розділів і підрозділів свого дослідження, обґрунтувати наукову і практичну значимість обраної теми, сформулювати пропозиції чи рекомендації. Після виступу, при необхідності, відповісти на питання науково-педагогічного працівника та інших учасників семінару.

За результатами обговорення написаного і докладеного реферату здобувачу вищої освіти виставляється відповідна кількість балів, які враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

## **Зразок оформлення титульного листа реферату**

Міністерство освіти і науки України  
Запорізький національний технічний університет  
Юридичний факультет  
Кафедра «Політологія та загальноправові дисципліни»

Реферат  
з навчальної дисципліни  
«Загальна теорія прав людини»  
на тему:  
«Громадянські права і свободи людини і громадянина в Україні»

Виконав: здобувач вищої освіти  
групи Ю-216  
денної форми навчання  
Олійника Дмитра Івановича

Перевірів: завідувач кафедри «Політологія  
та загальноправові дисципліни»,  
доктор юридичних наук, професор  
Кириченко Юрій Вікторович

## **5. РЕКОМЕНДАЦІЇ**

### **щодо організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти**

У Національному університеті «Запорізька політехніка» для здобувачів вищої освіти денної форми навчання спеціальності С2 «Політологія» на вивчення навчальної дисципліни “Загальна теорія прав людини” відповідно до навчального плану відводиться 180 годин (6 кредитів), у тому числі на самостійну роботу для денної форми навчання – 116 годин.

Саме самостійна робота набуває все більшого значення й актуальності, оскільки обсяг навчального матеріалу досить значний, і тому не все можна встигнути розглянути під час аудиторних занять. Отже, правильна організація власної самостійної роботи з боку здобувача вищої освіти є важливою запорукою успішного навчання і ефективного засвоєння ним відповідних знань у сфері прав людини.

Метою самостійної роботи є вироблення у здобувачів вищої освіти навичок опрацювання нормативно-правових актів, міжнародних документів, спеціальної літератури та інших матеріалів, необхідних для належного засвоєння предмета навчальної дисципліни, а також для розвитку сталих умінь до самостійного вивчення і викладання одержаної інформації.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу під час, коли він є вільним від обов’язкових навчальних занять, без участі науково-педагогічного працівника. Лише у ході самостійної роботи здобувач вищої освіти має можливість розвинути пізнавальні та виконавчі здібності, пам’ять, самостійне мислення, наполегливість і, головне, виробити вміння самостійного здобуття знань про права, свободи та обов’язки людини і громадянина.

Під час самостійної роботи краще за все проявляються індивідуальні особливості здобувача вищої освіти, його здібності та нахили.

Самостійна робота здобувача вищої освіти забезпечується системою навчально-методичних засобів, необхідних для вивчення змісту навчальної дисципліни чи її окремої теми: підручниками, навчальними посібниками та навчально-методичними матеріалами, конспектами лекцій науково-педагогічного працівника тощо. Серед них значне місце посідає саме навчально-методичні матеріали, завдання та вказівки науково-педагогічного працівника, а також рекомендована спеціальна література, нормативно-правові акти та міжнародні документи.

Самостійна робота здобувача вищої освіти над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися у бібліотеці, навчальному кабінеті або комп’ютерному класі університету, а також в умовах його місця проживання.

Головне в правильній організації самостійної роботи – це її планування, яке, в принципі, вже задане програмою навчальної дисципліни. Приступаючи до самостійного вивчення матеріалу насамперед треба уважно ознайомитись з рекомендованою літературою, розподілити питання на більш чи менш складні. Виконуючи самостійну роботу здобувач вищої освіти повинен законспектувати основний зміст теми, водночас уникаючи механічного переписування джерел, а

також необхідно виділяти основні теоретичні положення, ключові слова, спеціальні терміни і поняття.

Самостійна робота здобувача вищої освіти повинна розпочинатися ще до початку лекційних занять, тобто потрібно активно використовувати систему упереджувального читання підручників і навчальних посібників, що дозволяє закласти теоретичну базу для більш глибокого сприйняття інформації під час лекції.

Під час самостійної роботи здобувачу вищої освіти пропонуються наступні види завдань для опанування матеріалу з конкретної теми курсу:

- вивчити матеріали теми;
- скласти термінологічний словник;
- продумати відповіді на питання для самоконтролю;
- підготувати матеріали на практичне заняття;
- підготувати реферат із запропонованого переліку тощо.

Перевірка виконання самостійної роботи проводиться науково-педагогічним працівником під час практичного заняття.

Результати навчання здобувачів вищої освіти оцінюються за допомогою контрольних заходів, передбачених програмою освітнього компоненту, підготовка до яких здійснюється за рахунок часу, відведеного на самостійну роботу здобувача вищої освіти.

Для успішного складання іспиту здобувачу вищої освіти необхідно переглянути увесь програмний матеріал, у тому числі і конспект лекцій та рекомендовану спеціальну літературу, повторити відповіді на контрольні питання.

Результати складання іспиту оцінюються за 100-бальною шкалою і вносяться до залікової відомості здобувача вищої освіти.

## **6. Перелік питань для підготовки до іспиту**

1. Історія розвитку та становлення концепції прав людини.
2. Права людини: сутність, основні поняття, класифікація.
3. Права людини і права громадянина: проблеми співвідношення.
4. Співвідношення понять «права» і «свободи» людини і громадянина.
5. Закріплення прав людини в міжнародно-правових актах.
7. Роль Конституції України в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина.
8. Загальна декларація прав людини як основне джерело міжнародного права захисту прав людини.
9. Поняття та ознаки громадянських прав і свобод людини і громадянина.
10. Право на життя за Конституцією України.
11. Право на повагу гідності кожної людини за Конституцією України.
12. Право на свободу та особисту недоторканність за Конституцією України.
13. Право на недоторканність житла за Конституцією України.
14. Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції за Конституцією України.
15. Право на невтручання в особисте і сімейне життя за Конституцією України.
16. Право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України за Конституцією України.
17. Право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань за Конституцією України.
18. Право на свободу світогляду і віросповідання за Конституцією України.
19. Поняття та сутність політичних прав і свобод людини і громадянина.
20. Місце політичних прав і свобод у системі прав людини.
21. Право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації за Конституцією України.
22. Право громадян України брати участь в управлінні державними справами за Конституцією України.
23. Право громадян України збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації за Конституцією України.
24. Право кожної людини направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових і службових осіб за Конституцією України.
25. Поняття та сутність соціальних прав і свобод людини і громадянина.
26. Місце соціальних прав і свобод у системі прав людини.
27. Право на працю за Конституцією України.
28. Право працюючих на страйк за Конституцією України.
29. Право працюючих на відпочинок за Конституцією України.
30. Право громадян на соціальний захист за Конституцією України.
31. Право на житло за Конституцією України.
32. Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї за Конституцією України.

33. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування за Конституцією України.
34. Поняття та сутність економічних прав і свобод людини і громадянина.
35. Місце економічних прав і свобод у системі прав людини.
36. Право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності за Конституцією України.
37. Право на підприємницьку діяльність за Конституцією України.
38. Поняття та сутність культурних прав і свобод людини і громадянина.
39. Місце культурних прав і свобод у системі прав людини.
40. Право на освіту за Конституцією України.
41. Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості за Конституцією України.
42. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності за Конституцією України.
43. Поняття, зміст і види обов'язків людини.
44. Співвідношення прав людини і обов'язків людини.
45. Співвідношення обов'язків людини і обов'язків громадянина.
46. Обов'язок людини перед суспільством і перед державою.
47. Обов'язок подружжя у шлюбі та сім'ї.
48. Обов'язок на набуття повної загальної середньої освіти.
49. Обов'язок громадян України захищати Вітчизну, незалежність і територіальну цілісність України, шанувати її державні символи.
50. Обов'язок не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодовувати заподіяні збитки.
51. Обов'язок сплачувати податки і збори.
52. Обов'язок неухильно додержуватися дотримуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.
53. Загальна характеристика системи захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.
54. Міжнародний захист прав і свобод людини і громадянина.
55. Діяльність міжнародних організацій щодо захисту прав і свобод людини і громадянина.
56. Універсальні органи, які здійснюють міжнародний захист прав людини
57. Регіональні органи, які здійснюють міжнародний захист прав людини.
58. Система міжнародних судів щодо захисту прав людини.
59. Діяльність Європейського Суду з прав людини.

## 7. Список використаної літератури

1. Кириченко Ю. В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання обов'язків людини і громадянина та обов'язків держави в Україні в контексті гармонізації з законодавством європейських держав: монографія. Дніпро: Видавництво "Ліра", 2025. 273 с.
2. Кириченко Ю. В., Шулежко І. А. Право громадян на соціальний захист в Україні та європейських державах: порівняльно-правові аспекти конституційного регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія "Право"*. Вип. 90. Ч.1. 2025. С. 274-278.
3. Кириченко Ю. В. Теоретико-правові аспекти конституційного регулювання обов'язку шанувати державні символи в Україні. *Право і суспільство*. 2025. №2. С. 20–24.
4. Кириченко Ю. В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання громадянських прав і свобод людини і громадянина в Україні та європейських державах. Актуальні питання теорії та практики правозастосування: колект. монограф.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. В. Кириченка. Дніпро: ЛПРА, 2024. 293 с. (Розділ монографії – Кириченко Ю. В., с. 88-117).
5. Кириченко Ю. В., Шулежко І. А. Конституційне регулювання права на участь в управлінні державними справами в Україні та європейських державах: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. №1. С. 66-71.
6. Кириченко Ю. В., Баєва Л. В. Право на охорону здоров'я в Україні та європейських державах: порівняльно-правові аспекти конституційного регулювання. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. №2. С. 45-50.
7. Кириченко Ю. В., Смолярова М. Л. Конституційно-правове забезпечення права на соціальний захист в Україні. *Право і суспільство*. 2024. №3. С. 17-21.
8. Кириченко Ю. В., Зеленський О. В. Права національних меншин за конституціями України та європейських держав. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. №3. С. 22-27.
9. Конституційні обов'язки Української держави: загальна характеристика. *Право і суспільство*. 2024. №5. С. 31-37.
10. Кириченко Ю. В., Баєва Л. В. Обов'язок сплачувати податки і збори: теоретико-правові аспекти конституційно-правового регулювання в Україні та європейських державах. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. №4. С. 14-19.
11. Права і свободи людини: навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра усіх освітньо-професійних програм (крім «081 – Право») / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Боднарчук І. О., Кудерська І. О., Новошицька В. І., Куляша М. В. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. 154 с.
12. Кириченко Ю. В., Кириченко В. М. Право людини чи обов'язок держави? (порівняльно-правовий аналіз ст. 56 Конституції України та

аналогічних норм конституцій європейських держав). *Право і суспільство*. 2023. №6. С. 24-32.

13. Тихомиров О. О. Права людини: інформаційний вимір: монографія, Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 304 с.

14. Назарко Ю. В., Камінська Н. В. Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ: КНТ, 2022. 282 с.

15. Білоскурська О. В., Федорчук М. Д. Нормативно-правове регулювання обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану в Україні. *Правові держава*. 2022. № 46. С. 7-18.

16. Корнієнко М. В. Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. *Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис»*. 2022. № 1-2. С. 27-31.

17. Кузніченко С. О. Концепт обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис»*. 2022. №1-2. С. 32-36.

18. Яцковина В. В. Міжнародні стандарти у сфері захисту прав людини. *Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис»*. 2022. №1-2. С. 49-53.

19. Стадник І. М., Писарева Е. А. Конституційне право на особисте життя як об'єкт захисту. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Вип. 31. 2021. С. 62-67.

20. Бабаєва О., Іорданова О., Лагутіна К. Право на невтручання у приватне та сімейне життя: практика європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. №5. 2021. С. 220-227. 2021. С. 62-67.

21. Рябошапченко А. О. Права і свободи людини: філософсько-етичні та політико-правові засади. PhD Thesis. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2021. С. 205-210.

22. Міхневич Л. В. Конституційне право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції окремих категорій осіб. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 102-106.

23. Панфьорова М. А. Права людини в Україні: історико-теоретичний вимір. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 4. С. 106-111.

24. Кириченко В. М., Кириченко Ю. В., Соколенко Ю. М. Політико-правова система України: підручник / за загл. ред. В. М. Кириченка. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 304 с.

25. Кириченко В. М., Соколенко Ю. М. Словник основних політико-правових термінів: навч. посіб. Запоріжжя: ЗНТУ, 2019. 62 с.

26. Кириченко Ю. В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 540 с.

27. Кириченко В. М., Кириченко Ю. В., Соколенко Ю. М. Право інтелектуальної власності: підручник. Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2024. 161 с.

28. Левченко А. В. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: українські реалії та закордонний досвід. *Baltic Journal of Legal and Social Science*, 2022. № 2. С. 116-122.
29. Рабінович П. М. На шляху до формування доктрини основоположних прав людини. *Право України*. 2022. № 1. С. 23-38.
30. Верлос Н. В. Конституціоналізація цифрових прав людини: вітчизняна практика та зарубіжний досвід. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 129-133.
31. Косович В. Сучасна загальна теорія права та держави: тенденції розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2020. Вип. 70. С. 3-9.
32. Котляревська Г. М. Адміністративно-правове забезпечення механізму звернення громадян в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020.
33. Оніщенко Н. М. Правова доктрина, юридична наука та захист прав людини в Україні (коефіцієнт корисної дії). *Альманах права*. 2020. Вип. 11. С. 11-15.
34. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 381-384.
35. Політико-правова система України: підручник / За загл. ред. В. М. Кириченка. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 304 с.

#### **Нормативно-правові акти:**

36. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua).
37. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: <http:// zakon.rada.gov.ua>.
38. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL: <http:// zakon.rada.gov.ua>.
39. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і протоколи до неї (збірник законодавчих і нормативних актів) (Офіційний текст) / упоряд. Ю. В. Паливода. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2011. 120 с.
40. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. Київ. 1996. № 30. Ст. 141.
41. Про національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента від 24 березня 2021 року № 119/2021. URL: <https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>.
42. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_085#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text).
43. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. URL: <https:// zakon>.

44. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_g71#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text).

45. Про національні меншини (спільноти) України: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2827-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2023. №46. Ст. 114.